

Programmatie in het gewoon secundair onderwijs (niche- basisopties eerste graad) 2020-2021

*Advies over de programmatie-aanvragen voor niche-
basisopties eerste graad gewoon SO*

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op vraag van Ben Weyts, Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand op 11 december 2019

Uitgebracht door de Raad Secundair Onderwijs op 13 februari 2020 met eenparigheid van stemmen

Voorbereiding: technische werkgroep Programmaties SO op 19 december 2019, 8 januari 2020 en 22 januari 2020

Dossierbeheerders: Marleen Colpin en Eric d'Hooghe

1 Situering

Met het oog op de start van de modernisering in het tweede leerjaar van de eerste graad op 1 september 2020, kunnen scholen de nieuwe programmatie aanvragen van niche-basisopties. De Vlaamse Regering moet die aanvragen goedkeuren alvorens scholen kunnen programmeren. De Vlaamse Regering wint eerst het advies in van de Vlor, de onderwijsinspectie en AGODI.

De Vlor ontving op 11 december 2019 de adviesvraag over de programmatieaanvragen voor het gewoon voltijds secundair onderwijs (SO) voor het schooljaar 2020–2021. 219 van die aanvragen gaan over niche-basisopties in de eerste graad (tweede leerjaar A/B). Al die aanvragen hebben de ontvankelijkheidstoets door het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AGODI) doorstaan.

Waar oorspronkelijk enkel de basisoptie Kunst en creatie als ‘niche’ gemerkt was, zijn daar recent enkele basisopties bij gekomen: Sport, Voeding en horeca, Freinetpedagogie (nieuw) en Topsport (nieuw). ‘Niche’ wijst op een aanbodbeperking omwille van macrodoelmatigheid. Er zijn echter geen aantallen of contingenten per regio of onderwijsverstrekker bepaald.

De 219 aanvragen zijn als volgt gespreid over de verschillende niche-basisopties:

2de leerjaar A basisoptie Freinetpedagogie	12
2de leerjaar A basisoptie Kunst en creatie	21
2de leerjaar A basisoptie Sport	104
2de leerjaar A basisoptie Topsport	1
2de leerjaar A basisoptie Voeding en horeca	13
2de leerjaar B basisoptie Kunst en creatie	6
2de leerjaar B basisoptie Sport	40
2de leerjaar B basisoptie Voeding en horeca	22

Het gaat om aanvragen van scholen die de basisoptie nieuw willen programmeren. Het grootste aantal gaat over de basisoptie Sport. Dat is echter relatief, aangezien scholen naar die basisoptie niet kunnen concorderen vanuit bestaand aanbod. Voor de andere niche-basisopties komen er nog bij, gezien scholen daarnaar kunnen concorderen vanuit hun huidige aanbod. Daarvoor moeten ze geen aanvraag indienen. Ook voor de niet-niche basisopties moeten scholen de programmatie en – in een beperkt aantal gevallen – de concordantie enkel melden.

Naast het advies over de 219 niche-basisopties, adviseert de Vlor met dit advies ook nog twee aanvragen in het kader van studiecontinuïteit voor studierichtingen derde graad aso, die laattijdig door AGODI aan de Vlor zijn overgemaakt (zie 3.5). De andere aanvragen voor programmatie in het kader van studiecontinuïteit werden behandeld in een advies dat de raad op 23 januari 2020 heeft uitgebracht.¹

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Programmatie in het gewoon secundair onderwijs \(tweede en derde graad\) 2020-2021](#), 23 januari 2020.

2 Beoordeling van de aanvragen

2.1 Regelgeving

De aanvraag voor de programmatie van een niche-basisoptie moet gemotiveerd worden en houdt in elk geval rekening met alle volgende gezamenlijke criteria:²

- 1° de eventuele beperkingen of voorwaarden (zoals frequentie, geografische inplanting) die vanuit macrodoelmatigheid aan het aanbod van het structuuronderdeel zijn gekoppeld;
- 2° de kwantitatieve en kwalitatieve behoeften voor het aanbod van secundair onderwijs in de onderwijszone in kwestie met het oog op vervolgonderwijs of toetreding tot de arbeidsmarkt;
- 3° de keuzevrijheid van ouders en leerlingen;
- 4° de studiecontinuïteit van leerlingen binnen de school of binnen de scholengemeenschap;
- 5° als het structuuronderdeel (ook) arbeidsmarktgericht is:
- a) de getroffen voorbereidingen op het vlak van materiële infrastructuur en leermiddelen die voldoende en gepast zijn met het oog op de te verwerven competenties van het geprogrammeerde structuuronderdeel;
- b) de aantoonbare samenwerkingsmogelijkheden met lokale arbeidsmarktactoren en de bedrijfsweld;
- 6° de afspraken die met andere lokale onderwijsinrichters, binnen en buiten de scholengemeenschap in kwestie, zijn gemaakt over een rationeel en transparant studieaanbod.

2.2 Overwegingen bij de regelgeving

De beslissing om van Sport en Voeding en horeca niche-basisopties te maken, heeft de scholen en de Vlor verrast, zeker omdat een aantal studierichtingen in de tweede en derde graad van de studiedomeinen Sport en Voeding en horeca geen niche-richtingen zijn. Veel scholengemeenschappen waren op het moment van de beslissing al klaar met de oefening en de nodige afspraken over de organisatie van de eerste graad. De beslissing heeft hen die oefening deels opnieuw doen maken. We stellen vast dat ze heel verschillend zijn omgegaan met dat nieuwe gegeven (zie verder 2.3), mede door het uitblijven van een duidelijke argumentatie voor de keuze van de overheid en door het gebrek aan eigen criteria voor de niche-basisopties.

De criteria die de regelgeving vermeldt, zijn dezelfde als diegene die al langer gelden voor structuuronderdelen van de tweede en derde graad, ook voor duaal leren. De Vlor stelt vast dat ze moeilijk toepasbaar zijn op de niche-basisopties en had dan ook graag een geëigende set met criteria gezien. Hoe hebben we de criteria dan toch geïnterpreteerd en gehanteerd?

- **Macrodoelmatigheid** (criterium 1) is, net zoals voor structuuronderdelen van de tweede en derde graad, niet gedefinieerd. Dat maakt het moeilijk voor scholengemeenschappen om te bepalen wat een **rationeel aanbod** is (criterium 6). Enerzijds moeten we er rekening mee houden dat de basisopties als 'niche' gemerkt zijn, en dat de Vlaamse Regering er dus beperkingen aan koppelt, maar zonder contingenten te bepalen. Anderzijds roept het niche-karakter van basisopties vragen op. Moet je, gezien de observerende en oriënterende functie van de eerste graad, de keuzemogelijkheden van leerlingen inperken?
Toch kijkt de Vlor naar geografische spreiding en frequentie van de aanvragen in functie

² Omzendbrief SO 61 van 5 februari 1999, § 3.3

van de **leefbaarheid**. We gaan ook na hoe de scholen in dezelfde regio, onderwijszone of scholengemeenschap de aanvraag ervaren. Voor de Vlor kan er overlap zijn, op voorwaarde dat de leefbaarheid gegarandeerd is. De scholengemeenschap is het best geplaatst om die inschatting te maken.

- De **kwantitatieve en kwalitatieve behoeften** voor het aanbod in de onderwijszone in kwestie (criterium 2), neemt de Vlor ook in rekening, maar het gaat te ver om voor alle niche-basisopties in de eerste graad al een rechtstreekse link te leggen naar hoger onderwijs of toetreding tot de arbeidsmarkt.
- De **keuzevrijheid** van ouders en leerlingen (criterium 3) past de Vlor op dezelfde wijze toe als voor de tweede en derde graad, namelijk tussen officieel en vrij onderwijs.
- **Studiecontinuïteit** van leerlingen binnen de school of scholengemeenschap (criterium 4) kan je in het geval van basisopties op verschillende manieren benaderen. Gaat het om continuïteit voor leerlingen uit het basisonderwijs of het eerste leerjaar SO, die bijvoorbeeld methodeonderwijs gevolgd hebben en nu de basisoptie Freinetpedagogie willen kiezen? Of moeten we naar het al dan niet aanwezig zijn van een bovenbouw in de school of scholengemeenschap kijken, ook rekening houdend met macrodoelmatigheid en beschikbare expertise en infrastructuur? Maar wat dan met (autonome) middenschoolen? En is het niet voor alle basisopties zo dat leerlingen niet per se de verwante bovenbouw in dezelfde school kunnen vinden? Scholen kunnen leerlingen vanuit een basisoptie doorverwijzen naar scholen in de eigen scholengemeenschap, scholen in de buurt of verder weg. Dat is vandaag ook al zo. Anderzijds kan je in de tweede graad instromen vanuit gelijk welke basisoptie (m.u.v. klassieke talen): er is niet per se een rechtstreekse link.
- Van een basisoptie kan je weliswaar niet zeggen dat die arbeidsmarktgericht is, maar de Vlor gaat ook na of er voldoende garanties zijn op vlak van materiële **infrastructuur** en leermiddelen voor de verschillende niche-basisopties (criterium 5).
- Het **akkoord van de scholengemeenschap** (criterium 6) is voor de Vlor erg belangrijk. Als daar de nodige afspraken gemaakt zijn, gaan we ervan uit dat er verder onderlinge afstemming zal zijn. Ook als zou blijken dat het aanbod niet overal waar het aangevraagd wordt, kan ingericht worden wegens onvoldoende leerlingen.

2.3 De regelgeving toegepast op de aanvragen

De criteria uit de regelgeving zijn niet eenvoudig toepasbaar op het geheel van de aanvragen. We zien in dat geheel een waaier aan overwegingen en motiveringen van de kant van de scholen(gemeenschappen), wat aangeeft dat zij de nieuwe regelgeving op verschillende manieren geïnterpreteerd hebben. Sommige willen bestaand studieaanbod in de bovenbouw onderbouwen met een basisoptie, andere doen een aanbod dat voortbouwt op basisonderwijs (i.c. methodeonderwijs). Nog andere scholen willen nieuw aanbod programmeren, dat ze bij voldoende interesse ook willen uitbreiden naar de bovenbouw. We zien verschillende keuzes wat

betreft inplanting in de scholengemeenschap, onderwijszone of regio. Ook het al dan niet niche-karakter van de corresponderende bovenbouwstudierichtingen is bepalend, wat vooral impact heeft op het aantal aanvragen voor opties in 2B. Daar wordt behoedzamer geprogrammeerd. En scholen houden rekening met andere basisopties waarnaar ze zullen concorderen vanuit bestaand aanbod.

De gemaakte keuzes voor de eerste graad hangen bovenal samen met de visie op de samenhang met het aanbod in de bovenbouw van de scholen. Daar kan je op twee manieren naar kijken:

- Scholen mogen ervoor kiezen om hun leerlingen in de eerste graad een ruime keuze aan (niche-)basisopties te geven, om hen toe te laten te observeren, te verkennen en zich te oriënteren. Maar een basisoptie is geen voorafname op studieaanbod in de tweede/derde graad, noch ten aanzien van leerlingen, noch voor de programmatie door scholen. Niche-basisopties kunnen dus ruimer aangeboden worden dan de corresponderende structuuronderdelen in de tweede en derde graad. We verwachten dat scholen daarover zorgvuldig communiceren met de leerlingen en hun ouders.
Eerstegraadsleerlingen die kiezen voor een niche-basisoptie, kunnen tijdens het tweede leerjaar kennismaken met het verwante aanbod van de tweede/derde graad, hetzij binnen de eigen scholengemeenschap, hetzij binnen een aangrenzende of nabijgelegen scholengemeenschap. Op die manier wordt samenwerking tussen de betrokken scholen en vlotte doorstroom naar de scholen met het aanbod waarvoor de leerlingen kiezen, gestimuleerd.
- Een school mag een niche-basisoptie enkel programmeren als er doorstroommogelijkheid is naar het corresponderende structuuronderdeel van de tweede graad in dezelfde school of, in het geval van een middenschool, in de (bovenbouw)school waarnaar de leerlingen veelal doorstromen. Op die manier wordt het niche-karakter van deze basisopties gerespecteerd, versnippering van het aanbod vermeden en is de aanwezigheid van infrastructuur en expertise gegarandeerd.

Om deze standpunten te kunnen toepassen op de aanvragen, maken we een onderscheid tussen drie groepen van aanvragen:

- 1 Aanvragen van scholen die de logische bovenbouw aanbieden;
- 2 Aanvragen van scholen die niet zelf de logische bovenbouw aanbieden, maar een andere school in de scholengemeenschap wel;
- 3 Aanvragen van scholen waar de logische bovenbouw niet aangeboden wordt in de school zelf of in dezelfde scholengemeenschap.

We kunnen alle aanvragen in een van die drie clusters onderbrengen, m.u.v. de aanvragen voor Freinetpedagogie. Daarvoor maken we een aparte cluster. Alvorens we de advisering voor elk van die clusters behandelen, geven we aan welke studierichtingen we in aanmerking nemen als 'logische bovenbouw':

- **Kunst en creatie:** de school biedt kso-studierichtingen aan en/of richtingen die concorderen naar het toekomstige domein Kunst en creatie;
- **Sport:** de school biedt het studiegebied Sport aan in aso, bso of tso;
- **Topsport:** de school heeft het studiegebied Sport en zit in het Topsportconvenant;
- **Voeding en horeca:** de school biedt het studiegebied Voeding en horeca aan.

Bij die laatste stellen we vast dat scholen in hun aanvragen ook verwijzen naar de aanwezigheid van de richting Verzorging-voeding (studiegebied Personenzorg) als bovenbouw voor de basisoptie en garantie op de nodige infrastructuur. Omdat de invulling van de basisoptie breed is,

volstaat het voor de Vlor als de school die richting aanbiedt, om verzekerd te zijn van de nodige infrastructuur of afspraken of het gebruik daarvan.³ Zo nodig kunnen scholen voor het praktijkgedeelte ook gebruikmaken van de infrastructuur van een andere school van de scholengemeenschap.

Hierna behandelen we de clusters in het algemeen, en passen daarop de criteria uit de regelgeving toe.

2.3.1 Cluster 1: de school biedt de logische bovenbouw aan

De aanwezigheid van een logische bovenbouw in de school is voor de Vlor een pluspunt om een niche-basisoptie in te richten, volgens de overwegingen bij de criteria uit de regelgeving: de studiecontinuïteit voor de leerlingen, de aanwezigheid van expertise en infrastructuur, ... Alle aanvragen die aan dit criterium beantwoorden, worden gunstig geadviseerd.

Onder deze cluster vallen voor de Vlor ook de aanvragen van scholen die:

- de corresponderende basisoptie of beroepenveld momenteel al aanbieden als vestigingsplaats. Zij maken gebruik van de mogelijkheid om het aanbod zelf in te richten.
- het corresponderende bovenbouwaanbod al hebben, maar als vestigingsplaats. In sommige gevallen hebben ze tegelijkertijd een aanvraag ingediend om dat op instellingsnummer te kunnen inrichten. Die aanvragen heeft de Vlor in zijn advies over de programmaties tweede en derde graad behandeld.⁴

De motivering voor een gunstig advies in dit geval is: in hoofde van ouders en leerlingen is de basisoptie/beroepenveld/bovenbouw er al.

2.3.2 Cluster 2: de school biedt niet zelf de logische bovenbouw aan, maar een andere school in de scholengemeenschap wel

We bekijken bij de aanvragen die onder deze cluster vallen wat de achterliggende motivering is waarvoor een akkoord is van de scholengemeenschap.

In sommige scholengemeenschappen is afgesproken om het aanbod van de niche-basisopties te beperken tot een of enkele scholen, van waaruit de leerlingen kunnen doorstromen naar de logische bovenbouw binnen de scholengemeenschap. In andere scholengemeenschappen is afgesproken dat meerdere scholen dezelfde niche-basisoptie(s) kunnen aanbieden, waarbij dan telkens een van de scholen de logische bovenbouw aanbiedt.

Beide opties zijn te verdedigen, afhankelijk van de visie op **leefbaarheid** en **studiecontinuïteit** (samenhang tussen eerste graad en bovenbouw, zie hoger). En het hangt ook samen met de

³ POV neemt hierbij het volgende minderheidsstandpunt in: in functie van de getrapte studiekeuze en het feit dat er een apart domein Voeding en horeca voorzien is, koppelt het provinciaal onderwijs de niche-basisoptie Voeding en horeca uitsluitend aan het domein Voeding en horeca. De pakketten Bakkerij-slagerij en Restaurant en keuken onderliggend aan de basisoptie B-stroom, hebben geen verwantschap met de huidige opleiding Verzorging-voeding in het studiegebied Personenzorg en het toekomstig domein Maatschappij en welzijn.

⁴ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Programmatie in het gewoon secundair onderwijs \(tweede en derde graad\) 2020-2021](#), 23 januari 2020.

geografische spreiding van scholen binnen een scholengemeenschap en van scholengemeenschappen, die sterk kan variëren.

Onder deze cluster vallen ook de middenscholen (eerstegraadsscholen) die logisch samenhangen met bovenbouwscholen, m.a.w. middenscholen waarvan de meerderheid van de leerlingen doorstromen naar dezelfde bovenbouwschool. Als daar het corresponderende aanbod ingericht wordt, beschouwen we dat als voldoende voor een gunstig advies. Dat is echter geen evidente inschatting, want we zien een grote variatie in de manier waarin middenscholen corresponderen met bovenbouwscholen (fysiek, administratief, pedagogisch project, ...).

2.3.3 Cluster 3: de logische bovenbouw wordt noch in de school noch in de scholengemeenschap aangeboden

In dat geval kijken we naar de informatie en motivering in het dossier en adviseren we de aanvraag op maat. Daarbij hanteren we een aantal criteria, die in combinatie tot een gunstig advies kunnen leiden:

- De leerlingen kunnen in een **aangrenzende scholengemeenschap** (binnen een redelijke afstand en verplaatsingstijd) de logische bovenbouw volgen;
- De programmatie komt tegemoet aan een lacune in het aanbod in de regio, desgevallend om de **keuzevrijheid** tussen officieel en vrij onderwijs te garanderen;
- De aangevraagde basisoptie past in de **visie** van de school op de eerste graad en het (toekomstig) **profiel** van de school.⁵

2.3.4 Cluster 4: aanvragen voor de basisoptie Freinetpedagogie

Freinetpedagogie bestaat niet als structuuronderdeel in de bovenbouw. Daarom hanteren we de volgende criteria, die telkens tot een gunstig advies leiden:

- De school biedt al methodeonderwijs aan, hetzij enkel in de eerste graad, hetzij in een zesjarige structuur;
- De school wil ingaan op de vraag naar methodeonderwijs van ouders van leerlingen die in het basisonderwijs methodeonderwijs gevolgd hebben.

De Vlor stelt vast dat het aantal scholen dat deze nieuwe basisoptie aanvraagt, beperkt is en dat de meeste vandaag al methodeonderwijs aanbieden. Er is ook een goede spreiding over Vlaanderen.

2.4 Tot slot

We hebben er al op gewezen dat, behalve voor (Top)sport en Freinetpedagogie, er nog meer aanbod zal zijn van niche-basisopties, gezien scholen ernaar kunnen concorderen vanuit hun huidige aanbod. Aangezien de niche-basisopties programmeerbaar zijn mits goedkeuring, rekent de Vlor erop dat de verwachte concordanties niet beperkend zullen zijn voor de aangevraagde programmaties.

Scholen zien zich vaak genoodzaakt om niche-basisopties aan te vragen, als gevolg van de beperkingen in de toegelaten concordanties (van twee beroepenvelden naar een basisoptie). Zij

⁵ Dat criterium speelde ook een doorslaggevende rol bij de beoordeling van de programmatie-aanvragen voor de tweede en derde graad, zie: Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Programmatie in het gewoon secundair onderwijs \(tweede en derde graad\) 2020-2021](#), 23 januari 2020.

willen de huidige differentiatie in hun aanbod kunnen behouden. De Vlor vraagt om daar rekening mee te houden.

Hierna volgt het concrete advies per dossier. Dat wordt niet gepubliceerd op de website van de Vlor.